

Vedlegg - les selve kalender blad 23 først

Bukkehodene - en skrekkevisjon

Nasjonalisme på norsk

Forord

Dette er en novelle om konsekvenser av overdreven nasjonalisme, som er en akilleshæl i vår tid, kanskje også for Norge. To verdenskriger fikk sin sosiale energi fra nasjonalisme. I dag splittes land opp, Europa fragmenteres og nasjoner dannes på genetisk/ rase grunnlag, vår tids nye apartheid.

Denne novellen er en fiksjon om nasjonalisme og fanatisme. Den overfører de harde verdenskonfliktene, som Palestina – Israel, til en tenkt Norsk konflikt; for at vi skal kunne føle det nærmere og innleve seg i nasjonalisme og ekstremisme. Novellen er slett ikke en brodd mot samer eller deres fargerike kultur. Men vi må passe på prinsippet om likeverd, og at pendelen ikke svinger for høyt til motsatte side.

Pokker ta Tove! Du startet hele greia.

Konrad hadde stanset på bybroa, trakk etter været. Han spyttet ordene mot vinden som slo imot. Det knaket i sammenføyningene. Ordene frøs til is, forsvant inn i polarnatta. Denne broa er Tromsøs stolthet, nå som før. Konrad hadde stanset på det høyeste bropunktet.

Pokker ta deg Tove!

Og blikket hans løftet seg etter ordene inn i polarmørket. Langt der nede så han mange små lysspor. Mennesket.

Han tvang tankene tilbake til den skadeskutte byen. På den ene siden av broa lå Ishavskatedralen, eller rettere: den hadde ligget der. Noen hadde sprenget den i filler for et par uker siden! På den andre siden lå Tromøya. Den hvilte tilsynelatende fredelig, i godlune med alle sine små lys, alle sine skjebner. Mennesket.

Konrad hadde måttet jobbe overtid på avisa i dag – først var det et par mindre geriljaaksjoner å skrive om, så var det denne fandens affære . . . pokker ta deg Tove!

Det var blitt så altfor sent og surt . . . og for vanskelig. Det sto imot.

Selv været på broa sto imot. Men været kunne han trosse, verre var det med folkemeningen. Likevel, været kunne være som folk flest det: fullt

av faenskap og kontrast. Men plutselig er det en redning, en lysning. Han håpet på det, måtte hjem til Tove.

Pokker ta deg Tove!

Han knappet frakken bedre til. Det steg en joik fra noen høytalere rundt katedral ruinen. Joiken forsterket kulda, gnagde seg inn under huden, stakk hull. Fremdeles sto han på det høyeste bropunktet, satte sjøbein – tok opp et krøllete papir opp fra en lomme, brettet det ut på et brospenn, måtte nagle det fast med blikket og de frosne fingrene. Vinden tok tak, men han tvang papiret til ro. I det bleke lyset leste han mumlende «. . . at tre fanger fra Troms Sentralfengsel onsdag ble overført til <Vår Frelses Hospital>. En var død ved ankomst, de to andre døde torsdag. Dødsårsakene var henholdsvis kvelning etter matoppkast, akutt lungebetennelse og hjerneblødning etter fall mot et steingulv. Overlege Kaspersen kunne opplyse at omstendighetene var slik at personalet på ingen måte kunne klandres. Det skal videre opplyses at de tre var norske terrorister som alle sonet lengre fengselsstraffer. Den ene var dømt for tre mord, bl.a. på en syv år gammel gutt».

Konrad gjorde en pause. Ordene smertet. Han hadde jo selv skrevet en helt annen versjon for avisa. Blikket hans løsnet fra arket og fulgte et vindkast utover. Han kunne ane den golde kyststripen. Det nådeløse. Tankene bar ham videre; han ble en havørn som hvilte på vinden, speidet. Ennå var det ikke falt snø annet enn på toppene, men det var frost i luften. Det blir lysere når snøen snart kommer, tenkte han. Vinterlyset i mørketid.

Et nytt vindkast tok papiret.

Bare stikk du, mumlet han, du offisielle meddelelse. For jeg har en annen versjon, en sannere. Tove hadde startet det hele, «undersøk dødsfallene nærmere», hadde hun sagt til Konrad. «Det er for mange naturlige dødsfall i Sentralfengselet»

Pokker ta Tove, du fikk meg til å gjøre det. Og her står jeg, en folkefiende.

I dag kom selveste sjefredaktør Mork inn på kontoret til ham og spurte:

– Denne artikkelen Konrad, hadde han sagt, om de fire terroristene . . .

– De tre fangene. Ja?

– Den er altfor ensidig. Har du mistet din gode teft? Du overdriver.

– Jeg vet at jeg ikke overdriver. Jeg dro opp til fengselet for å snakke med vaktene, og de sjokkerte meg. De hadde glede av å se folk ble pint, de skrøt av metodene sine. Sannheten er at de tre fangene sultestreiket og ble tvangsforet. De aksjonerte mot forholdene i fengselet og ville bli anerkjente som politiske fanger. Gang på gang hadde vaktene dyttet

slanger ned i magen på dem, sparket dem, slått dem, bundet dem med reimer og helt glovarm suppe i slangen. En gang kom slangen i luftrøret og ikke spiserøret. Suppe ødelegger lungene. Dette fortalte vaktene meg med et flir og dårlig skjult stolthet. I legebulletinen står det «kvelning etter matoppkast og akutt lungebetennelse». Ja vel, jeg visste altså bedre, men skrev det ikke, herr redaktør! Jeg skrev: «Ulykkestilfellene skjedde under tvangsforing av sultestreikende fanger». Snillere greier jeg ikke å gjøre det! . . . Dessuten skriver jeg i konklusjonen at jeg har tillit til at sami regjeringen raskt rydder opp og ser på forholdene i fengselet.

Mork hadde svart at han i og for seg skjønnte, men at det var et par poeng som Konrad hadde oversett, viktige poeng:

– Vi er i en krigstilstand. Vi vet at våre fiender vil misbruke denne episoden, kaste seg over artikkelen, klippe og lime på sin egen måte og si: Se her, det må være mye verre siden en statskontrollert avis kan skrive såpass. Nei, Konrad, både du og jeg ville mistet jobbene våre hvis dette kom på trykk! Vår spede statsdannelse er ikke moden for slikt. Vi er presset, vi er unge, er et Sámiéanan på bare tre år. Og elsker vi denne staten? JA! Så beskytter vi den så den får leve! JA!

Han tørket svetteperler fra pannen. Og kanskje hadde han et poeng. Konrad tenkt. Han visste hvordan samestaten hadde vokst fram gjennom en stadig utvidelse av Sametingets makt; vokst fram tross motstand. Skjønt i starten rundt årtusenskiftet var alle som betydde noe i utgangspunktet positive til samene, den gangen. De følte nok skyld for all diskriminering. Derfor ble samene på 80-tallet anerkjent som «urbefolkning» med rett til land fra gammelt av, omtrent som jødene hadde rett til Israel, med bibel i hånd.

Samene hadde også sitt «gammeltestament» i form av skrifter, sagn og tradisjoner. I lang tid var det så vidt det overlevde gjennom muntlig overlevering, så ble de trykket og trukket fram i lyset, ble bestselgere! Samene og deres organisasjoner dro nytte av den positive internasjonale trenden. De surfet seg fram på en sympatibølge for etniske minoritetene og «naturfolk». Og de presset gjennom stadig nye vedtak i det norske Stortinget. Det ga samene særrettigheter: fordeler ved utdanning – en slags kvotering omtrent som kjønnskvoltering, også tilskudd til næringsvirksomhet for samer. Dessuten ble spesiallovene for bruk av vidda stadig mer omfattende, og «positivt» diskriminerende. Snart kunne ingen vanlig nordmann, om han eller hun var aldri så mye født og oppvokst nordpå, bruke vidda annet enn som en turist.

Ettersom konsekvensene ble mer synlige, ballet det på seg. Konfliktene økte, ble en selvforsterkende «positiv rasisme»: ikke alle norske er like for loven, genene er avgjørende. «Alle norske er like, men noen norske er

mer like enn andre», hadde satiriske journalister framholdt, og vred litt på Orwells «Kamerat Napoleon».

Sametinget ble oppglødd av all framgangen. Nasjonalfølelse gled over i nasjonalisme. Etter hvert dannet det seg tre store grupper i Sametinget, alle på tvers av vanlige politiske skiller, de spilte heller på gamle kultursymboler. Størst var «Bukkehodene». De tok et samisk reinsbukk symbol som sitt merke. En egen samisk stat ble deres erklærte mål, og den skulle være tuftet på kulturtradisjoner og kristendom, ikke på demokrati, snarere på et slags tradisjonelt hierarki, og med mammon på laget.

Bukkehodene dro fram Kautokeinoopprøret som en nasjonal heltemyte. En gråkald morgen i november 1852 stormet et trettitalls samer inn på markedsplassen i Kautokeino. De drepte lensmannen og handelsmannen, mishandlet presten og hans familie, brente ned handelsmannens og prestens hus. Knappt to år senere lot det norske rettssystemet bøddeløksen falle over to av gjerningsmennene: Mons Somy og Aslak Hætta. Likevel ble disse to etter hvert helter. Skallene av de henrettede ble rundt år 1900 brakt hjem fra universitetet i København, og står nå som relikvier i Sámiéanan regjeringsbygg.

Mork hadde ikke glemt de årene da fraksjonene vokste fram og Sametinget fikk stadig større makt. Han kalte det «pionertiden». Først var han med i en mer moderat gruppe: «Samisk Samling», men gikk snart over til «Bukkehodene». Medlemskap der ble partiboka for karriere, og definitivt en forutsetning for jobben som sjefredaktør.

Mork hadde betraktet Konrad, og gjentatt med trykk:

– Ja, vi elsker denne staten!

Så satte han inn nådestøtet:

– Husk, vi er omgitt av fiender, både ytre og indre. I FN sitter 2/3 av verdens nasjoner og vet ikke hva djevleskap de skal gjøre mot oss. De tåler ikke at vi tar av silkehanskene og forsvarer oss som . . . ja, som reinsbukker!

Konrad måtte innrømme at Mork viste engasjement. Det var rett før han kastet seg opp på bukkeryggen i firsprang, som en Per Gynt.

Bare USA støttet hardnakket «Sameland». Man fikk riktignok følelse av at støtten kom i samme åndedrag som deres «nei til jakt på sel». Men de støttet! Derfor kom den norske regjeringen i knipe, ja, den ble handlingslammet. På den ene siden ville regjeringen gjerne være snilleste gutten i USAs klasse. Samtidig så den at norske ikke-same borgere i «Sameland» ble diskriminert og skjøvet stadig lenger ut.

Den spente situasjonen førte til en slags «etnisk rensning», spesielt etter at Sametinget erklærte Finnmark og deler av Troms ned til Lofoten for «Sámieanan» – et suverent sameterritorium. Området ble ifølge erklæringen slått sammen med samiske deler av Nord-Sverige, Finland og Russland. Til sammen utgjorde dette et ganske stort område med mange naturressurser, men med spredt bosetting.

Vedtaket i Sametinget var først bare som et stykke papir å regne. Men det hadde en voldsom propagandaeffekt. Hele den amerikanske pressen og den internasjonale maktmafia kastet seg over det, og lovpriste samenes mot. Da monnet det! Det hele «tok av». Og internasjonal storkapital investerte, de flyktet ikke, slik den norske regjering trodde.

En verdenskonferanse for etniske minoriteter anerkjente «Sámieanan». De krevde at samene måtte få prøve seg, være i fred. USA blokkerte FNs flertall og passiviserte NATO. Derved skjedde noe som ingen kunne ha drømt om: Norge vek unna, murret, men turte ikke gå mot storebror og deres verdenspoliti. De håpet at alt skulle roe seg med en porsjon snillisme. Men vanlige folks svar var annerledes. Reaksjonene lot ikke vente på seg: En bitter norsk, svensk, finsk og russisk befolkning i nord dannet «Hjemmefronten». Den utviklet seg raskt til en slagkraftig gerilja, noe helt uhørt i Norge siden 2. verdenskrig!

Mork hadde fortsatt sin belæring i avisa, nå med pekefingeren nesten opp i øynene på Konrad: – Vi kan forsvare oss, men du vet det koster! Vi mister støtte. Og forsvarsbudsjettet sluker pengene, og sluker folk som skulle bygget landet. Det forsvaret ikke krever tar kirken! Uten USA ville vi i dag ligget på ryggen og sprellet med beina! De gir oss dollar og krutt. Derfor overlever vi. Men folk murrer, hadde ventet noe bedre. Det tærer virkelig på entusiasmen. Og hva skjer, jo det kommer noen fisfine norske akademikere og terrorister. De erklærer sultestreik, vil ha bedre mat i våre fengsler! Det er bare en unnskyldning for å lage bråk! De har ingen moralsk rett til verken å kreve eller å sultestreike. Terrorister! Vi må sette hardt mot hardt i harde tider, Konrad, ellers overlever vi ikke. Det skulle du ha skrevet, ikke dette våset!

Han hadde snakket seg glohet, snudd militant på hælen og marsjert ut av Konrads kontor. Konrad hadde stått tilbake og tenkt at Mork hadde et poeng. Pokker ta deg Tove!

Konrad sto fremdeles på broen, stirret ut i natten, hørte havet suge og sukke dypt der nede, kjente tankene slå og slå mot skallen. Vinden økte. Pokker ta, hvorfor måtte du få meg til å undersøke!
Og han slo jakken tettere om seg, begynte å gå hjemover – til Tove.

Han hadde for lengst innsett at både makt og avmakt gjør oss brutale. Åpen krig er bare en av brutalitetens mange masker. «Men det gjelder ikke bukkehodene,» hadde han til nå tenkt. Vi er spesielle, utvalgte. Likevel, statsdannelsen Sámiëanan hadde virkeliggjort mange av Orwells skrekkvisjoner: «Storebror ser deg». De hadde skapt en slags faderkirke, der «Guds øye ser deg», godt hjulpet av statsmaktens elektroniske øyner. Terrorfrykten og moderne teknologi for overvåkning hadde forent seg og gjort en nesten total kontroll mulig.

Konrad følte en ekte solidaritet med samene, ikke tvil om det, selv om han genetisk sett var norsk, som grunnfjellet. Han var også ekte nordlending, født og oppvokst i Alta, men hadde flyttet som ung student til Tromsø. Der dumpet han midt opp i det, og ble raskt en av dem som ikke var i tvil, men gikk sammen med «Bukkehodene», var med i en gruppe unge «radikale journalister». De skrev artikler på løpende bånd til støtte for «Sámiëanan». Konrad provoserte, og det var nok av dem som kalte ham en «quisling». Aktiviteten var stor og invitasjonene mange til debattmøter. En dag ringte telefonen og en blid kvinnestemme inviterte ham som innleder på et folkemøte om «nasjonalisme på samisk». Det var Tove. Møtet ble holdt på selve den samiske nasjonaldagen 6. februar, med flagg og joik.

Tove og Konrad fant fort tonen. Kjemien stemte. De ble forelsket ved andre blick, etter et nachspiel med lite lys og mye lyd. Forelskelsen holdt seg, for edru ble de bare mer beruset i hverandre.

Hun var kystsame, i lærerjobb for pengene, men halv-student og radikaler med anarkistiske tilløp, alltid ubarmhjertig ærlig overfor fakta. Hun så tvers gjennom det meste av propaganda, hadde en slags kvinnelig intuisjon for hva som var løgn og sannhet, uansett innpakning. Konrad hadde lært seg til å teste artikler på henne og stole på mange av hennes vurderinger.

I starten hadde også Tove vært positiv til Sámiëanan, hadde vært stolt over at hennes folk fikk land og makt.

– Men jeg er bare halvt same, mest et helt menneske, sa hun, og det kom raskt i konflikt med lederne i «Bukkehodene».

Etter hvert ble det klart at de norske som var igjen i Sámiëanan «frigjorte områder» fikk store problemer. På papiret forutsatte alle fredelig sameksistens, ja, det ble snakket vakkert om en samisk-norsk multikulturell identitet, fargerikt fellesskap. Vakre ord som ikke kunne stå imot den samiske nasjonalismen og de geografiske konfliktene.

Norge og de andre nordiske landene viste seg som udyktige militære, nesten som demilitariserte. Hovedgrunnen var at Norge er en del av NATO, og USA blokkerte bruken av NATO-styrker i denne konflikten.

Da hadde ikke Norge mye militær muskelstyrke tilbake. «Grensetrefninger» førte nesten alltid til store anti-norske avisoppslag, og at norske styrker trakk seg litt tilbake. USA støttet nødvendigheten av en stadig større «sikkerhetssone» for samene. Dessuten trengte samene mer infrastruktur og industri. Derfor, eeeeeeste de ut! Derfor hadde Tromsø blitt tatt – eller «frigjort»! Protestene haglet fra Norge og norske. Men USA rådde, Pax Americana. Tromsø var en samisk nøkkelby der det bodde mange samer, ble det sagt, selv om de var i mindretall. Byen hadde universitet, sykehus og en befolkning som i utgangspunktet var mer positiv til samenes sak enn nordmenn flest.

Som en konsekvens av økende bitterhet og skjerpet konflikt, økte «Hjemmefronten» sin oppslutning og slagkraft. Propagandakrigen betydde også stadig mer for alle parter. Den la på mange måter premissene, både innad og på den internasjonale arena. TV-selskaper som CNN boltret seg i samekonflikten. Fete amerikanere og tyskere satt der langt unna og lot seg underholde, som et slags «reality-TV». De syntes lille olje-Norge trengte en nesestyver, og stakkars samene og reinsdyrene!

«Hjemmefronten» ble presset til en «nålestikk»-strategi, mer hadde de ikke makt til. Derfor ble de i stigende grad stemplet som «terrorister» i amerikanske media.

Konrad var kommet over Tromsø brua nå, var på øya, og snart hjemme. Godt. Han merket mobilen vibrere, ville ikke ta den, men stakk noen iskalde fingre i jakkelomma, og kjente et papir igjen, litt numment. Det var fotokopien av den fordømte artikkelen som aldri kom på trykk. Han hadde reddet en papir kopi før Konrad beordret den slettet fra alle filer og nett.

Pokker Tove, du er for sterk!

De giftet seg i fjor, Tove og han. Stort sett hadde de det bra.

Uenighet og politikk var de vant til å takle. Det var så mye annet som betydde mer, spesielt barnet som de ventet. Tove var gravid i syvende måned, litt ute av humør og delvis sykemeldt fra lærerjobben. Konrad gledet seg, tenk – de skulle bli en liten kjernefamilie!

Han rundet gårdsporten til oppgangen der de bodde. Leiligheten var liten og bygården gammel, men den lå sentralt og var nylig oppusset, sparsommelig, men trivelig.

Hun var oppe og ventet på ham, hadde gått urolig fram og tilbake som en liten Napoleon med kulemage og ryggvondt.

Hvor i all verden hadde han vært så sent, og ikke svart på mobilen?

Hun hang seg om halsen på ham uten å avvente svar, ga ham en lang klem. Konrad tok rundt henne med sine frosne fingre. Hun kvakk til med en blanding av hyl og latter. Rovdyret, tenkte Konrad, men sa:

– Ja, jeg er iskald. Det var ekstra surt over broa i dag.

– Jeg var redd for deg! Ryggen verket og du var borte.

Litt forbauset merket Konrad at hun ikke var irritert, bare engstelig. Hun ante nok litt av hvert.

Omsider fikk han fram en forklaring:

– Det har vært vanskelig på avisa i dag.

Mens han tenkte: Skulle han vise henne kopien? Fikk følelsen av at hun alt forsto . . .

– Det har vært for jævlig vanskelig i avisa. De mislikte min oppsøkende journalistikk!

Hun gikk ut på kjøkkenet.

– Jeg lager litt te, sa hun. Du trenger å få igjen varmen.

Husker du bryllupsdagen vår Konrad, hvordan vi ble feiret rundt om i

Sámieanan: En same giftet seg med en nordmann som støttet

«Bukkehodene». Det var ukebladstort, romantikk og politikk, fargerikt som den same-møssa jeg hadde på hodet! Vi stilte opp og smilte, for vi hadde håpet den gangen – håpet om enhet og harmoni. Det sprakk. Håpet er drevet fra skanse til skanse og illusjonene har avslørt seg selv. Hva har det gjort med oss? Kanskje er vi alle forrædere, enten mot oss selv eller mot andre?

– Som du snakker Tove. Du analyserer, men jeg sitter i klisteret. Du fikk meg til det. Nå må du få meg ut, ikke flere analyser eller avstikkere.

Hun vendte et laserblikk mot ham:

– Sannheten, Konrad, hva med den? Den kan få deg ut av det, hold deg til sannheten. Jeg ba deg undersøke fakta, ikke sant? Bebreid fakta at de ikke passer sjefredaktøren din!

– Men Tove, politikk er ikke faktaforskning, det er psykologi og taktikk.

Avisa er ingen vitenskapelig publikasjon, men et forum for dialog mellom kjempende mennesker. Derfor kan den såkalte virkeligheten sees fra mange vinkler.

– Du er som doktor Stockman i Ibsens «En folkefiende», du reiser idealismens og vitenskapens fane, men lar deg presse til unnfallenhet. Du blir feiret som helt, men snart utstøtt som fiende. Det er bare en viktig forskjell fra Ibsen, her gjelder ikke saken forurenset vann, men forgiftete tanker, her står et helt folks skjebne på spill, ikke bare noen badegjester. Jo da, han innrømmet, det var en parallell til Ibsen ... men, de ble ikke helt enige om dette heller. Det er den gamle historien, mente Konrad: De undertrykte blir selv undertrykkere når de får makt, som jødene, som palestinerne, som nesten hele arbeiderklassen. Har vi mennesker ingenting lært annet enn rovdyrets lærdom?

Han slurpet litt te, den var blitt lunka nå, men han varmere.

– Jeg er sliten, sa han.

– Jeg har vondt i korsryggen, sa hun.

Hun la hodet i fanget hans. Han strøk forsiktig gjennom håret hennes.

Godt å sitte slik og bare stryke den annen med hårene uten å si noe, nesten uten å tenke.

– Du har sittet på en hvit sky, men har begynt å falle ... men heldigvis, vi har en slags vinger.

Konrad kjente etter langs Toves skulderblader, men fant ingen vinger.

De satt der og tidde til hverandre. Så gikk de til sengs.

Konrad våknet. Det måtte være midt på natten, midt i en urolig drøm. I brokker av en drøm satt han som Tommeliten på en dupp og det var fisk på kroken under. Med ett før duppen opp og ned, så lukt ned i dypet! Han tvang opp øynene, og dypet forsvant. Et svakt lys trengte inn. Han strakte seg i full lengde og bredde i dobbeltsenga: Tove! Hvor var Tove? Ikke i senga. Han lå stille og lyttet, samlet tankene, hørte tisking og små skritt i stua, spratt opp og gikk mot døra, men nølte i det samme, som fanget av en ond anelse. Han lirket døra i stedet forsiktig på klem, kikket, og kunne skimte Tove gjennom sprekken. Etter hvert satte han sammen små glimt av Tove i tilknapet morgenkåpe sammen med en, nei, to menn! De var kledd i slentrete grå kjeledresser, slike som . . . Konrad kvakk, slike som Hjemmefronten bruker. Nå så han: inntil bokreolen sto et automatvåpen ... det var Hjemmefronten. Terrorister midt i hans stue!

Han tørrsvelget. Var Tove tatt som gissel? Hun så ikke slik ut akkurat, gikk fram og tilbake, fektet og snakket ivrig, men viskende. Var hun . . . hun som var same, det ville være forræderi, henrettelsesgrunn.

Mulighetenes mangfold sprintet i vill uorden gjennom hodet hans.

Han var ikke nok oppmerksom da Tove kom brått mot soverom døra og åpnet den. Den slo innover og traff Konrad i nesa. Tove tørr-lo.

Kjeledressmennene sto stille. De lo ikke, var uten bevegelse, som avventende rovdyr. Men Tove lo for dem alle:

– Konrad da, du kikker! Slo du deg? Latteren tynnet seg fort ut til alvor: Jeg visste ikke at de kom i natt. Men fronten har fått nyss om problemene med artikkelen din; har overvåket nettet og sett den, og sett at den ble slettet. De tenkte at vi var i fare.

– I fare? En liten artikkel som attpåtil ikke kommer på trykk. Snøftet Konrad.

– Det er mer, brøt Tove inn, for en annen av oss ble tatt i går. Hun kjenner til meg og kan sprekke.

– av oss? . . . du er altså en av dem? Han så seg rundt. Alle sto helt stille og avventet reaksjonen.

For Konrad var dette det verste mareritt virkeliggjort. Likevel, til sin forbauselse kjente han en ny ro inne i seg. Mange små brikker falt på plass, dessuten, han var mett med dramatik, herdet. Ingenting forbauset lenger.

– Skjønner, sa han bare og satte seg dypt i sofaen, i godkroken sin.
 – Dette er Knut og Asle, dekknavn selvsagt, men kjekke karer. De nikket mot Konrad, så litt brydde ut. Det hadde fænmeg også jeg vært i deres sted, tenkte Konrad.

En av dem våget seg frampå:

– Vi er glade for artikkelen. Pause. Da ingen andre sa noe, fortsatte han:
 – Vi vil gjerne trykke den, for spredning på nettet i okkupert område. Det kvakk i Konrad. Han reiste seg og kastet blikket mot Tove, som vek unna.

– Det er illojalt mot avisa.

Da sa Tove:

– Det er illojalt mot sannheten å begrave den, doktor Stockman.
 – De kommer til å sparke meg, fortsatte Konrad.
 – Dere må evakueres uansett, sa Asle eller var det Knut. Tove fulgte opp:
 – Jeg er i alle fall sjanseløs nå, og du er i søkelyset Konrad.
 – I søkelyset? De må lyse alt de kan: Jeg har vært lojal. De kan ikke ta meg på en artikkel som bare gjengir fakta, som dessuten ikke skal trykkes, uansett om dere hacker den - hører dere!
 – De kan, sa hun. – Og de vil.

Konrad dumpet ned i sofaen igjen, hvilte ansiktet i hendene. Etter litt reiste han seg igjen, sa bestemt, nesten høytidelig:

– Jeg blir. Jeg må være her, for ikke å miste troen på det positive. Men dra du Tove, jeg skjønner det, dra i trygghet du og barnet.

De to hjemmefronterne så hardt ned, likte seg ikke, ristet diskré, men tydelig på hodene. Pause.

– Det er snart morgen, vi må gå, sa til slutt den ene. De tok opp automatvåpnene, bar dem slik at jakkene dekket over.

– Kom Tove.

Tove hadde det ikke lett:

– Vent litt.

Hun flyktet ut på kjøkkenet med et par krus, kom tilbake i døråpningen.

– Jeg blir et par dager, får ta sjansen. Kanskje alt roer seg, at du har rett Konrad.

Hun sa det med en tone som gjorde at ingen ville diskutere. Terningene var kastet.

– Om en uke da, samme tid og sted, sa soldatene til slutt.

De forsvant lydløst og uten formaliteter.

Tove gråt stille tårer den morgenen.

– Du kunne reist, sa han, – jeg mente det.

– Vi må stå sammen. Sa hun, og trakk gardinene til side.

Lys et flommet inn, et klarsynt dagslys. Skodda og rimfrosten var på vikende front. Om et par timer er det sol, kald høstsol, som vil vekke lyng og fjellbjørk til å lyse i gult og rødt og brunt, blusse innover vidda.

– Vi må gå en tur i marka i ettermiddag før det mørkner, sa hun, det har den lille godt av. Men jeg må en svipp innom skolen først for å snakke med noen kollegaer.

– Og jeg må innom avisa, vil være der som vanlig, vise meg, men jeg kan gå litt tidlig.

Det ble ingen tur i marka.

I avisa ventet de på ham. På skolen ventet de på henne: sikkerhetspoliti i sivil.

– Rutinekontroll, sa de, følg med.

Konrad grep håpet om rutinekontroll, bestemte seg for ikke å stritte imot. Episoden med artikkelen kunne han forklare greit, annet var det ikke, selv om Tove . . . pokker også . . . I bilen satt han presset mellom to hard-skuldrete typer. Da angret han, og tankene begynte å boble. Hadde de tatt Tove også?

På stasjonen så han Tove, bare i et glimt. De hadde nok arrangert det slik. Han prøvde å reagere forbauset og indignert:

– Hva er dette for noe tull? Min kone er gravid. Få snakke med den ansvarlige her!

Han fikk ikke snakke med noen, annet enn i forhør. De plasserte ham under et skarpt lys, litt blålig som var det tilblandet røntgenstråler i håp om å se gjennom skallen og inn til tankene. Tre politiagenter ledet forhørene. Konrad la merke til at bare den ene var typisk same: kort og hjulbeint med breie kinnbein og et ennå breiere glis. Øynene glitret av is og hat. Han ledet forhøret. Den ene av de to andre så amerikansk ut og sa ingenting, bare assisterte. Den tredje var en kvinne med kortklippet lyst hår, litt militær i stilen kanskje. Hun supplerte med spørsmål av mer politisk og sosial art, var kald i øynene de par gangene blikket streifet Konrads.

Time etter time presset de ham, satte ham med bind for øynene og støyende musikk i «pausene». De var ute etter bakgrunnen for artikkelen, om han kjente noen av fangene personlig, hvorfor han «undergravde arbeidet på avisa». Møtet med fronten overgikk selv forhørernes fantasi. Konrad fortalte tydeligvis ikke det de ville høre. Etter hvert sank han inn i en rus. Verden fortegnet seg og avgrunner åpnet seg.

Forhør agentene hadde nok den arbeidshypotesen at Tove og Konrad var et sleipt spionpar som hadde satt i scene samebryllup og

ukebladromantikk for å dekke over spionasje og undergraving. Men artikkelen hadde til slutt røpet dem.

En kortvokst skallet mann i hvit frakk kom inn. Han hadde grønn bukse og skjorte under, slike som brukes av kirurger. Stemmen hans hadde en kald overtone da han vendt mot Konrad, presenterte seg som dr. David, fengselslege og patriot, same og halvt jøde – et genetisk håndslag som gjør meg sterk.

– Du skal nok snart få se igjen din Tove, fortsatte han etter en kunstpause. Et lite sekund kjente Konrad et vingspenn av håp, bare for raskt og brutalt å måtte slippe det.

– Hva gjør dere med henne? . . .

– Hun er bare forhørt, som du er, avbrøt doktoren, . . . til nå. Hun har heller ikke sagt stort . . . skjønner dere ikke alvoret . . . det er krig, og fortielse er forræderi! Han gestikulerte, fektet som han ville slå til Konrad, men besinnet seg og fortsatte:

– Vi kan ty til sterkere lut. Vent og se.

Han travet ut.

– Kom! Et par av agentene tvang Konrad til å følge etter.

De gikk gjennom ganger og rom, Konrad ensat det knapt, før de slo opp en dør, og der lå Tove! Hun lå på en undersøkelsesbenk. Dr. David stilte seg ved siden av.

To vakter grep beregnende Konrad i armene og hindret ham i å styrte bort til henne.

– Tove, hva gjør de med deg!?

De kunne ikke hindre at han ropte. Hun vred på seg til et slags svar, hadde bare et tynt klede over seg. Magen virket større enn før. Det uflidde håret flommet ut over hodestøtten. Huden hennes var voksmatt, øynene lukket med slørtynne øyelokk. Sengen var høy og smal, var en benk eller et slags operasjonsbord. Et par lærreimer bandt fast kroppen. Rommet var nesten tomt og pregløst. Langs veggene sto noen pinnestoler. Fra taket svinget seg en operasjonslampe som spot-opplyste Tove. Hun lå der som på en teaterscene.

Konrad ble tvunget ned på en av stolene. Dr. David gjorde en armbevegelse og et enda sterkere lys flommet fra taket og traff Tove på magen. Samtidig ble lyset ellers i rommet dempet.

Vaktene kledde av Tove, med antydning av et glis om munnen. Sengen fikk montert benholdere. Til slutt lå hun der fastspent, naken og skrevende, med en lyskjegle rakt mot skrittet. Dr. David var helt rolig, gjorde en bevegelse mot Konrad som ville han signalisere at med de riktige innrømmelsene så kunne det hele avlyses.

Han satte seg borttil Tove og begynte å undersøke henne som en gynekolog. Jo da, her er det liv . . . en forræder til kanskje . . . Konrad for opp. Vaktene rev ham brutalt tilbake, ga ørefiker så blodet rant.

– Dere tar feil, tar feil har jeg sagt!

Men David fortsatte, ofret ikke Konrad verken øre eller øye nå, satte seg godt til rette og tok fatt på oppgaven med en slags vellyst, som en gourmet inntar et bedre måltid.

David stakk metallsonder av stadig større kaliber ut og inn av livmor åpningen.

– Jeg utvider åpningen, forklarte han velvillig.

Tove vred seg i smerte, som i veer, for han hadde «ikke husket på bedøvelse».

– Vi har gitt et stoff som gir kunstige rier, fortsatte han, idet han førte noen større tenger eller curetter inn, vred og skrapte. Tove skrek.

Konrad kjente at øynene og halsen svullet opp, synet ble uklart, tankene en tung taushet.

Snart fløt det av blod og fosterrester. Et skamfert ben kom først fram, så den lille kroppen, så en arm. Men hodet ble sittende fast der inne. David dro. Til slutt løsnet kroppen fra hodet slik at hodet ble igjen. Det gikk noen små skjelvinger gjennom den lemlestedede hodeløse kroppen, et rop om å få leve fra milliarder av celler. David førte noen enda større tenger inn, forklarte at han først måtte knuse kraniet og få sugd ut hjernemassen. «Da pleier hodet å komme lettere.» Og slik gikk det. Til slutt kom det tomme, lille kraniet, det knuste ansiktet.

Men Tove hadde besvimt, som naturens lille gest av barmhjertighet.

De tvang Konrad bort til fosterrestene, for at lukta og synet skulle hamre seg inn. Men også han ble skånet, for blikket hans var i det frie rom. Han segnet om på det blodige gulvet.

Dr. David reiste seg og gikk, militært og uten et ord.

Konrad og Tove ble båret til hver sin enecelle.

Konrad sov dypt og drømmeløst lenge, lenge. Til slutt begynte bevissthetens hammerslag å forstyrre den blanke freden, skremte opp bilder fra drømmens redselskabinett. Han var Dante på reise gjennom vår tids underverden, et inferno som overgikk middelalderens fantaster.

Til slutt våknet han i en følelse av flukt. Var alt et mareritt?

. . . og den lyden? Skudd? Nei, støvelhæler mot et steingulv.

Han prøvde å samle alle koordinatenes nålestikk til en tegning. Jo, det var støveltramp, fram og tilbake. Han dro hånden over ansiktet:

Skjeggstubbene var akkurat lange nok til å ha blitt myke. Kroppen var lemster og luktet uflidd, han måtte klø seg i baken. Døgn uten dopapir hadde gjort sitt.

Første forsøk på å reise seg ble mislykket. Han gikk ned for telling og magen ville vrenge seg. Tove!? Minnene dukket fram, redslene. Fy faen. Så kom gråten, den hjelpeløse, hulkende gråten, regn etter torden.

Et par støveltramp stanset utenfor Konrads celle og døra åpnet seg motvillig. En mann som så ut som en vaktsoldat kommanderte: Din tur, kom! Denne gangen klarte Konrad å reise seg og bli stående, han vaklet ut, tenkte: min tur, til hva? Skafottet?

De gikk ned trapper og bort ganger, endeløse ganger syntes Konrad. I en bakgård fikk han et gløtt av himmelen, kjente draget av kald, klar luft – et streif av friheten. Det hadde begynt å mørkne, eller var det lysne? Om ikke lenge vil den første snøen falle, og frosten vil la den få ligge. Alle venter på snøen, lyset i mørketiden.

Han la merke til at det sto «Tjenestefløy» over døren der de til slutt gikk inn. Her bor mange av vaktene og sikkerhetspolitiet har kontorer, det visste Konrad fra sine mange intervjujobber for avisa. Antakelig nye forhør, resonnererte han. Men der tok han feil.

Første etasje var provisorisk innredet som en stor ventehall med smårom i kantene. Vinduene var boltet igjen med lemmer, enkle bord og stoler var plassert utover. På den ene langveggen tronet et enormt bilde av vidda med rein og samer, på den andre et mindre, men likevel stort portrett av «heltene» fra Kautokeino-opprøret.

Det satt og sto omtrent tretti menn og noen få kvinner i hallen. Konrad forsto at de også var fanger. Men hvorfor hit? Tove?

Vokteren som hadde fulgt beordret ham ned på en stol, snudde på hælen og gikk.

Snart var hallen fylt til trengsel. Det rådet en trykkende usikker stemning, som ikke ble bedre av lite ventilasjon og skitne fanger. Konrad betraktet dem, samlet alle i et stilleben av lidelse. Mange hadde sår og skader etter slag, antakelig tortur. Han dro kjensel på et par forsvunne motstandsfolk som avisa hadde gjengitt bilde av. Hjemmefronten hadde påstått at de ikke var døde, men satt i samenes fangehull. Som vi hadde ledd av den påstanden: utenkelig uten rettssak og dom. Propaganda! Sámieanan hadde da sine lover. Alle skulle få sin rett prøvd, selv terrorister! Men her var de altså, sannhetens øyeblikk. Det er krig, ville vel Mork sagt, terrorister fortjener ikke annet.

Tove? Konrad skjerpet seg og speidet. En av fangene som antakelig oppfattet situasjonen, pekte diskré mot en lukket dør. Konrad styrtet bort, rev opp døra . . . der lå Tove, til sengs, blek som på «lit de parade», men i live. Hun forsøkte å reise seg, men klarte det ikke. Han tok om henne, trykket henne inntil seg. Tårene kom, små ord . . . Hodene var nære hverandre, hemisfærene, himlene i dem, så nære, nesten som ett.

Hun ble andpusten og måtte hvile, hadde høy feber, det kjente han.

– Alt kan gjøres om, sa hun, – bare vi får leve.

Hun hev etter pusten, trykket seg inntil ham og visket lenge og litt usammenhengende inn i øret hans, døde av og til bort, men tok seg inn igjen. Til slutt kunne Konrad sette bitene sammen, og bildet sto der skremmende klart:

Hjemmefronten hadde lenge planlagt en aksjon mot dette fengselet. Det hadde «bukkene» fått snusen i, hvordan visste hun ikke. Fronten har planer om å sprengre tjenestefløyen i lufta og deretter befri fangene. I ly av mørket ville aksjonen sikkert ha lyktes, hvis ikke . . . forrædere . . .

Konrad skjønte: De flytter nå fangene over i tjenestefløyen, slik at fronten uten å vite det kommer til å sprengre sine egne i lufta. Et djevelsk mottrekk.

– Er du sikker?

– Ja, men tidspunktet kjenner ingen av oss. Likevel passer det alt for godt med midnatt nå, om en halv time! Det er starten på en merkedato i motstandskampen.

Hodet hennes falt ned på puten. Hun slumret av igjen. En redsel krøp inn i Konrad, en dødsangst. Han ville faenmeg ikke dø slik, ikke uten kamp! Nå skjønte han hvorfor vaktene hadde stuet dem sammen i all hast og forlatt dem. De ble sikkert overvåket, men på distanse. Kamera og kontroll, «Big Brother» . . . det er bukkenes varemerke.

Vi må få gitt beskjed, advare, gjøre noe! Tenkte han.

Hun våknet til, og som hun leste tankene hans sa hun:

– Vi har prøvd å smugle ut beskjeder, men kontakten vi hadde blant vaktene ble tatt. Alt elektronisk utstyr, mobiler, iPod, er ødelagt eller støyskjermet, selv sendere vi har operert inn . . . vi er isolerte.

Han trykket hånden hennes, hardt og lenge. Ladet opp energi. Plutselig slapp han taket, sprang ut i hallen og ropte:

– Vi må gjøre noe, hører dere, gjøre noe! Vi er mange og de få!

Det bredde seg en usikker tysking. De fleste var overmannet av fortvilelse. Noen lette etter syndebukker, andre hadde isolert seg i et hjørne og tent lys på hvitt klede, som et alter.

Hvis Gud fins må han komme på banen – nå! Tenkte Konrad. Og helst med en radiosender.

Men rommet hadde aldri vært mer Gudløst, åndløst. Et alter redder ingen. Han husket sin humanistiske barnelærdom: Man må forstå naturens dynamikk, ondt og godt er ikke uavhengige, men krefter i den samme bevegelsen. Ånd åpenbarer seg for oss i og gjennom naturlovene. Å forstå er å be. Men kan noen forstå dette.

– Vi må gjøre noe! Men den store responsen uteble, likevel, mumlingen stilnet. Forskjellige utrop hogg hverandre i hjel. De hadde bare et ørlite håp å holde i: At fronten ante uråd og ikke aksjonerte. Men det var en tynn tråd, den skar i sjelen.

Uten at Konrad hadde lagt merke til det hadde Tove klart å komme ut av sengen og dra seg mot døråpningen. Nå ropte hun med all kraft, likevel nesten viskende. Men all støy la seg flat med det samme, og stemmen hennes bar til alles ører:

– Vi synger kamerater, synger noe som bukkene aldri kunne ha sunget.

Sang høres gjennom tykke murer!

Hun startet opp med sped stemme, en tynn fiolinstreng. Raskt kom mange stemmer til, både bass og diskant: «Ja, vi elsker . . . ».

Det runget! Bassen når lengst, tenkte Konrad, håpet ligger i bassen.

Han støttet Tove inn igjen og opp i sengen. Du er så sterk Tove!

Snart døde hun av igjen, skled inn i en tåkeheim. Feberen hadde steget.

Plutselig var vaktene der, fem grønnkledde nervøse menn med automatvåpen.

De kommanderte stillhet. Sangen fortsatte.

– Stillhet!

Sangen fortsatte. En av vaktene tok den nærmeste fangen, stilte ham mot en vegg og skjøt, pepret ham full. Han seg sammen. Alle tidde. Men så gikk to fanger bort til den drepte, la armene hans på brystet og startet å synge.

De ble meid ned, uten varsel.

– Alle som synger blir skutt, forstått!

Sekundene sto blanke i luften, vibrerte. Det ble stille.

Vaktene gjorde en synkronisert vending og marsjerte taktfast ut.

De vil nok ikke være her når det smeller, lakoniserte Konrad for seg selv.

Det var over midnatt nå, så når som helst . . .

Noen gikk bort og la et klede over de døde. Ingen sang lenger. Konrad seg ned foran døren inn til Tove, ville ikke vekke henne. Sekundene tikket, minuttene dryppet.

En ropte: Vi kan synge nå, vaktene tør ikke komme! Men ingen sang. For det var håp begge veier. Det følte tryggest å tie.

Men Fronten kom, effektivt og ubarmhjertig.

Ekspløsjonen rystet hele Tromsø. Bare et stort krater ble tilbake av «tjenestefløyen».

De hadde forhåndsplassert bombene der og de ble fjernutløst. Planen var deretter å rykke inn og befri fangene. Et helt elitekompani av hjemmefronten rykket inn i «skyggen» av eksplosjonen. Det var natt og stummende mørke. Kaldt og stjerneklart. Ingen måne. Bare flammene fra brannen lyst opp. Men de samiske soldatene var godt forberedt, lå og ventet, forsynt med infrarøde kikkertsikter og høyteknologisk amerikansk utstyr.

De fyrte løs. Samtidig kom to kamphelikoptre med lyskastere som finkjemmet terrenget og pepret løs med grovkalibret skyts mot frontkjemperne. Det var en total overmakt. Bare noen få frontkjemperne slapp unna.

Samene og spesielt «Bukkene» laget et stort propagandanummer av aksjonen. Sjefredaktør Mork hadde ved lunsjen dagen etter ristet mer enn vanlig på hodet:

– Folk blir galere og galere! Jeg skulle ikke stolt på Konrad. Vi må bli mer forsiktig med hvem vi ansetter heretter.

Etter en liten tenkepause la han til:

– Alle må sikkerhetsklareres. Kampen mot terrorismen kan ikke være fintfølende overfor akademiske frihetsidealer. Det gjelder å ha makt i maktens time.

Men norske aviser og Hjemmefrontens organer trykket Konrads artikkel, den som «startet hele greia». Den hadde effektive Tove sørget for å få sendt ut mens hun ennå var fri.

I Tromsø hadde de første snøfugg fått feste på en mørk jord. Det snødde og snødde. Et hvitt teppe dekket snart alle spor, glattet over, også over fengselsruinene. Vinterlyset ...

En kald vinter var i vente.

Slutt

Lasse Efskind 2004 – revidert 2017